

Jolana Těšinová

Ústav veřejného zdravotnictví
a medicínského práva

1. LÉKAŘSKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

MEDICÍNSKÉ PRÁVO - ZÁKLADNÍ PRINCIPY A TERMINOLOGIE

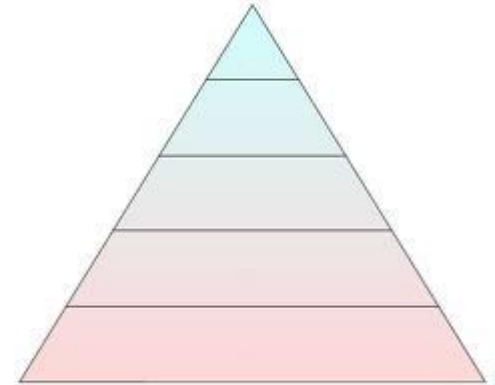
Vymezení tématu

- Právní předpisy a jejich hierarchie
- Základní principy v medicínském právu
- Základní terminologie

Hierarchie právních předpisů a jejich vývoj

Právní systém ČR

- Kontinentální právní řád
- Hierarchie právních předpisů
- Systém pramenů práva
uspořádán podle principu právní síly
- Hlavním pramenem práva je zákon
- Stoupá význam soudních rozhodnutí
(judikatury)

Právní předpisy

- Listina základních práv a svobod
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Nařízení vlády č. 307/2012 Sb., o místní a časové dostupnosti
- Vyhláška č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci

Právní předpisy EU

- Směrnice č. 2011/24/EU o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči
- Nařízení č. 2016/679 o ochraně osobních údajů (GDPR)
- Nařízení č. 910/2014 (eIDAS)
- Směrnice č. 2016/1148 k bezpečnosti sítí a informačních systémů

Hierarchie právních norem

Mezinárodní prameny

- Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně
 - Č. 96/2001 Sb. m. s.
- Úmluva o právech dítěte
 - Č. 104/1991 Sb. m. s.

Vnitrostátní prameny

- Listina základních práv a svobod
 - ústavní zákon č. 2/1993 Sb.

Mezinárodní prameny

Úmluva o lidských právech a biomedicíně

- **Souhlas (čl. 5)**

- Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas.
- Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat.

Mezinárodní prameny

Úmluva o lidských právech a biomedicíně

- **Dříve vyslovené přání (čl. 9)**
 - Bude brán zřetel na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může přání vyjádřit.

Vnitrostátní prameny

**Listina základních
práv a svobod**

- **Čl. 6**
 - Každý má právo na život.
 - Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.
 - Nikdo nesmí být života zbaven.
 - Porušením práv není, jestliže někdo byl zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

Vnitrostátní prameny

Listina základních práv a svobod

- **Čl. 7**
 - Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena.
 - Omezena může být jen případech stanovených zákonem.

Vnitrostátní prameny

**Listina základních
práv a svobod**

- **Čl. 8**
 - Osobní svoboda je zaručena.
 - Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu.

Vnitrostátní prameny

**Listina základních
práv a svobod**

- **Čl. 10**

- Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, pověst, jméno.
- Každý má právo na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života.

Vnitrostátní prameny

Listina základních práv a svobod

- **Čl. 31**
 - Každý má právo na ochranu zdraví.
 - Občané mají právo na bezplatnou zdravotní péči a zdravotní pomůcky za podmínek stanovených zákonem.

Zákony

Zákony obecné

- Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)
 - č. 372/2011 Sb.
- Zákon o ochraně osobních údajů
 - č. 101/2000 Sb.

Zákony specifické

- Zákon o specifických zdravotních službách
- Zákon o zdravotnické záchranné službě
- Transplantační zákon
- Zákon o umělém přerušení těhotenství

Zákony

Zákony obecné

- Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)
 - č. 372/2011 Sb.
- Zákon o ochraně osobních údajů
 - Č. 101/2000 Sb.

Zákony specifické

- Zákon o specifických zdravotních službách
 - č. 373/2011 Sb.
- Zákon o zdravotnické záchranné službě
 - Č. 374/2011 Sb.
- Zákon o zdravotních službách
 - č. 372/2001 Sb.

Podzákonné právní předpisy

Vyhlášky

- Vyhláška o zdravotnické dokumentaci
- Vyhláška o požadavcích na minimální personální zabezpečení
- Vyhláška o požadavcích na minimální věcné a technické vybavení
- Vyhláška o hodnocení kvality a bezpečí lůžkové péče

Nařízení vlády

- Nařízení vlády o místní a časové dostupnosti

Základní principy

Základní principy

- Nedotknutelnost člověka (ochrana tělesné i duševní integrity)
- Zákaz komercializace těla
- Postmortálních ochrana osobnosti
- Ochrana slabší strany
- Ochrana dobré víry

Autonomie pacienta

- **Autonomie pacienta za jeho života**
 - způsobilý/nezpůsobilý o sobě rozhodovat

- **Postmortální ochrana**
 - pacient/osoba blízká

*„Non salus, sed voluntas aegroti
suprema lex.“*

*Nikoliv prospěch, ale vůle
nemocného
je (pro lékaře) nejvyšším příkazem.*

Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Svoboda lidské vůle

- *Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.*
- *Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo **brát se o vlastní štěstí** a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*
- Svoboda jednotlivce není absolutní, je omezena svobodou jiného.

Rozhodování

DOSPĚLÝ

- **Svéprávný, způsobilý**
- **Svéprávný, nezpůsobilý**
(jednající v duševní poruše)
- **Omezený ve svéprávnosti**

NEZLETILÝ

- **Způsobilý/nezpůsobilý k právnímu jednání přiměřenému rozumové a volní vyspělosti**
- **Svéprávný**

Respekt ke svobodě člověka ...

*„Součástí této svobody je možnost jednotlivců činit vlastní rozhodnutí o způsobu svého života, a být tak aktivním tvůrcem své životní dráhy, neboli vytvářet si svůj životní projekt. Při respektování této autonomie jednotlivců musí do určité míry platit, že **každý je strůjcem svého štěstí.**“*

(I. ÚS 2078/13)

Pretty v. Spojené království

- Pretty (43 let), progresivní forma degenerativní choroby motorických buněk CNS, ochrnutá od krku, neschopna mluvit ani polykat, prognóza dalšího života – týdny až měsíce – smrt udušením
- Plně svéprávná, mentální funkce zachovány
- Rozhodnutá ukončit svůj život co možná nejdůstojněji
- Neschopná vzhledem k ochrnutí spáchat sebevraždu

Pretty v. Spojené království

- Žádala o možnost dobrovolné účasti jejího manžela na sebevraždě
- Soudy potvrdily, že právo na život neznamená právo na smrt

Glass v. Spojené království

- Terapeutická pasivita vedoucí ke smrti
- Nezletilé dítě, postiženo mentálně i fyzicky, kritický stav, připojeno na UPV
- Lékaři doporučili upuštění od kurativní péče a přechod na péči paliativní
- Rodiče odmítli, zlepšení stavu, propuštěn do domácí péče

Glass v. Spojené království

- Následné zhoršení, lékaři pokračování péče nepřiměřené, považovali ji za marnou
- U pacienta srdeční selhání, lékaři odmítli resuscitovat
- Resuscitaci provedla matka dítěte, stav se zlepšil, dítě propuštěno
- Nemocnice odmítla dále dítě léčit, doporučila jiné zdravotnické zařízení

Lambert a další v. Francie

- Autonehoda (32 let), perzistentně vegetativní stav (2008), připojen na umělou výživu a hydrataci
- Kolegium odborníků nemocnice se souhlasem manželky navrhli odpojení od umělé výživy (2013)
- Rodiče a sourozenci rozhodnutí rozporují, rozhodují soudy

Lambert a další v. Francie

- ESLP (2015) schvaluje odpojení, poukazuje na projevená přání pacienta a osob blízkých
- Soud pověřuje lékaře přezkoumáním zdravotního stavu, rozhoduje o odpojení (2018) – odpojen – odvolací soud odlišné rozhodnutí – připojen
- Kasační soud ve Francii rozhoduje o odpojení s okamžitou platností – pacient zemřel (2019)

Nedotknutelnost člověka

- ***Člověk je nedotknutelný.***
- Nelze zasáhnout do integrity jiného bez jeho souhlasu
- Základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody
- Nelze souhlasit s ublížením na zdraví či usmrcením (postupy lege artis)

Postmortální ochrana

- ***Člověk má právo rozhodnout, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho tělem.***
- Tělo člověka je pod právní ochranou i po jeho smrti
- Časová hranice pro ochranu těla zemřelého
 - *„Lidské tělo ani jako mrtvola není věcí, pokud v něm sluší spatřovati tělo určité zemřelé osoby; jakmile tomu tak není, jest i mrtvola věcí.“*

Postmortální ochrana

- Naložit s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky způsobem pro zemřelého nedůstojným se zakazuje.
- Provést pitvu nebo použít lidské tělo po smrti člověka bez souhlasu zemřelého lze jen, pokud tak stanoví zákon.

Zákaz komercializace těla

- ***Lidské tělo ani jeho část nesmí být jako takové zdrojem majetkového prospěchu***
- Lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, nejsou věci
- Člověk může přenechat část svého těla jinému jen za podmínek stanovených jiným právním předpisem (transplantační zákon)

Zákaz komercializace těla - výjimka

- To **neplatí**, jedná-li se o vlasy nebo podobné části lidského těla, které lze bezbolestně odejmout bez znecitlivění a které se přirozenou cestou obnovují; ty lze přenechat jinému i za **odměnu** a hledí se na ně jako na **věc movitou**.

Ochrana slabší strany

- ***Nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu.***
- Ochrana nezletilých, osob omezených ve svéprávnosti, osob jednajících v duševní poruše
- Ochrana osob v důsledku závislosti jejich postavení
 - abstraktně slabší strana (zaměstnanec, spotřebitel)
 - konkrétně slabší strana

Ochrana dobré víry

- ***Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.***
- Presumpce poctivosti (není-li dokázána nepoctivost, je třeba vycházet z toho, že člověk jednal poctivě)
- Psychický stav osoby založený na mylném úsudku, avšak v konkrétním případě omluvitelném mínění o existenci nějaké skutečnosti, nějakého práva či právního poměru

Zákon o zdravotních službách

- Informovaný souhlas
- Negativní reverz
- Dříve vyslovené přání

Informovaný souhlas

- § 28
- *Zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem, nestanoví-li tento zákon jinak.*
 - princip autonomie

Informovaný souhlas

- **POUČENÍ pacienta**
 - srozumitelné
 - kvalifikované
 - Informované

- **PROJEV VŮLE pacienta**
 - svobodný

Odmítnutí péče pacientem

- Pacientovi, kterému byla podána informace o zdravotním stavu, a který odmítá vyslovit souhlas je **opakovaně podána informace o jeho zdravotním stavu** v rozsahu a způsobem, ze kterého je zřejmé, že neposkytnutí může vážně poškodit jeho zdraví nebo ohrozit život.

Dříve vyslovené přání

- Pacient může pro případ, kdy by se dostal do takového zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, tento souhlas nebo nesouhlas předem vyslovit.

Zástupný souhlas

- Pacient nemůže s ohledem na svůj zdravotní stav vyslovit souhlas s poskytováním zdravotních služeb a nejde o zdravotní služby, které lze poskytnout bez souhlasu.
- Osoba určená pacientem nebo osoba zákonem stanovená

Zástupný souhlas ze zákona

- **Není-li osoba určená pacientem nebo není-li dosažitelná, vyžaduje se souhlas**
 - manžela nebo registrovaného partnera,
 - rodiče,
 - jiné svéprávné osoby blízké, pokud je známa

Osoba blízká

- Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“);
- jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.
- Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

Systematika rozhodování

- **Samostatné rozhodnutí pacienta**
 - aktuální vůle pacienta v konkrétním případě
- **Dříve vyslovené přání**
 - vůle pacienta dříve projevená
- **Rozhodnutí osoby určené pacientem**
 - zástupce plní pokyny (zná vůli pacienta)
 - zástupce je vázán nejlepším zájmem zastoupeného (nezná vůli)
- **Rozhodnutí osoby stanovené zákonem**
 - zvláštní zákonné zastoupení
- **Zdravotnický personál**
 - výjimečné situace poskytování neodkladné péče
- **Soud**
 - (???)

Základní terminologie

Základní pojmy

- Poskytovatelem zdravotních služeb se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle zákona č. 372/2011 Sb.
- Zdravotnickým zařízením se rozumí prostory určené pro poskytování zdravotních služeb.

Základní pojmy

- Zdravotními službami se rozumí poskytování zdravotní péče podle zákona o zdravotních službách zdravotnickými pracovníky ...
 - § 2 odst. 2 a 3 ZoZS
- Zdravotní péčí se rozumí ...
 - § 2 odst. 4 ZoZS

Základní pojmy

- Pacientem se rozumí fyzická osoba, které jsou poskytovány zdravotní služby
 - § 3 odst. 1 ZoZS
- Pojištěncem - účastníkem veřejného zdravotního pojištění - se rozumí osoba definovaná zákonem o veřejném zdravotním pojištění (osobní rozsah zdravotního pojištění)
 - § 2 odst. 1 ZoVZP

Základní pojmy

- Smluvním poskytovatelem zdravotních služeb se rozumí poskytovatel, se kterým zdravotní pojišťovna uzavřela smlouvu o poskytování a úhradě hrazených služeb.
- Nesmluvním poskytovatelem zdravotních služeb se rozumí poskytovatel, který poskytuje zdravotní služby za přímou úhradu.

Základní pojmy

- Druhy zdravotní péče
 - podle časové naléhavosti jejího poskytnutí
 - podle účelu jejího poskytnutí
 - § 5 odst. 1 a 2 ZoZS
- Formy zdravotní péče
 - § 6 – 10 ZoZS

Druhy zdravotní péče

- podle časové naléhavosti poskytnutí

- **Neodkladná**

- jejím účelem je zamezit nebo omezit vznik náhlých stavů, které bezprostředně ohrožují život nebo by mohly vést k náhlé smrti nebo vážnému ohrožení zdraví, nebo způsobují náhlou nebo intenzivní bolest nebo náhlé změny chování pacienta, který ohrožuje sebe nebo své okolí

- **Akutní**

- jejím účelem je odvrácení vážného zhoršení zdravotního stavu tak, aby byly včas zjištěny skutečnosti nutné pro stanovení nebo změnu individuálního léčebného postupu nebo aby se pacient nedostal do stavu, ve kterém by ohrozil sebe nebo své okolí

- **Nezbytná (zahraniční pojištěnce)**

- **Plánovaná (ostatní péče)**

Druhy zdravotní péče

- podle účelu jejího poskytnutí

- Preventivní péče
- Diagnostická péče
- Dispensární péče
- Ovlivnění zdravotního stavu realizací individuálního léčebného postupu
- Posudková péče
- Léčebně rehabilitační péče
- Ošetrovatelská péče
- Paliativní péče
- Lékárenská a klinickofarmaceutická péče

Formy zdravotní péče

- Ambulantní
- Jednodenní
- Lůžková
- Péče poskytovaná ve vlastním sociálním prostředí pacienta

Lékařský zákrok

- Jednání, kterým dochází k zásahu do integrity pacienta ze strany oprávněných zdravotnických pracovníků za určitým právem dovoleným účelem a v souladu s výsledky lékařské vědy a praxe.
- Klasifikace na léčebné a neléčebné – otázka medicínského posouzení

Osoba blízká

- Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“);
- jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.
- Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

Osoba blízká

- Právo pacienta na její přítomnost při poskytování ZS (§28 ZZS)
- Právo na informace o pacientovi (§33, §38, §45, §57, 65, 86 ZZS)
- Zástupný souhlas za pacienta (§34 ZZS, §98 OZ)
- Vyslovit souhlas k použití těla/části zemřelého pacienta (§81 ZZS)
- Vyslovit podezření na nesprávný postup – zdrav. pitva (§88 ZZS)
- Podat stížnost, pokud pacient není sám schopen (§93 ZZS)
- Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých (§ 82 OZ)
- Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy m.j. osobám blízkým (§ 2959 OZ)